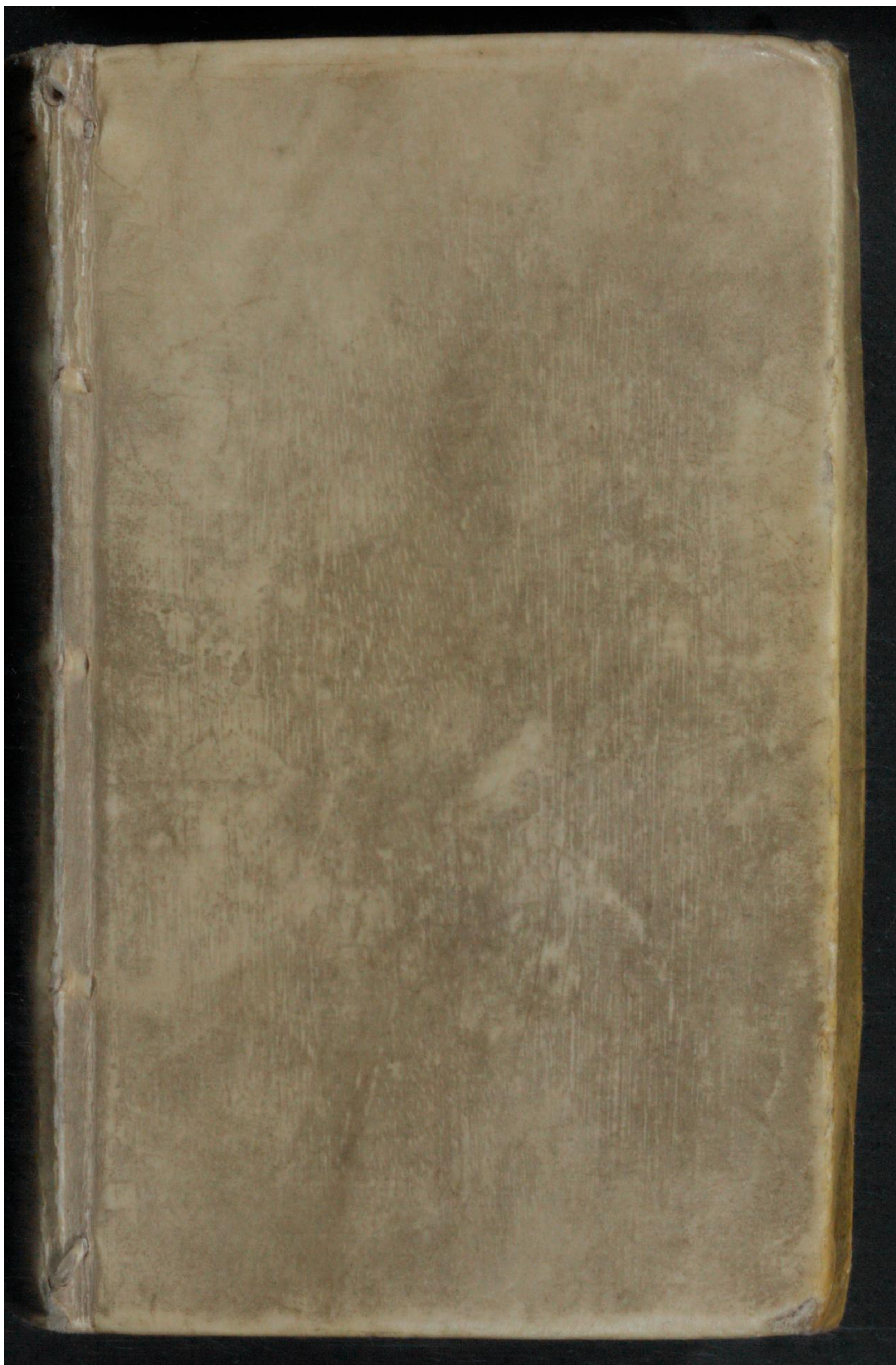
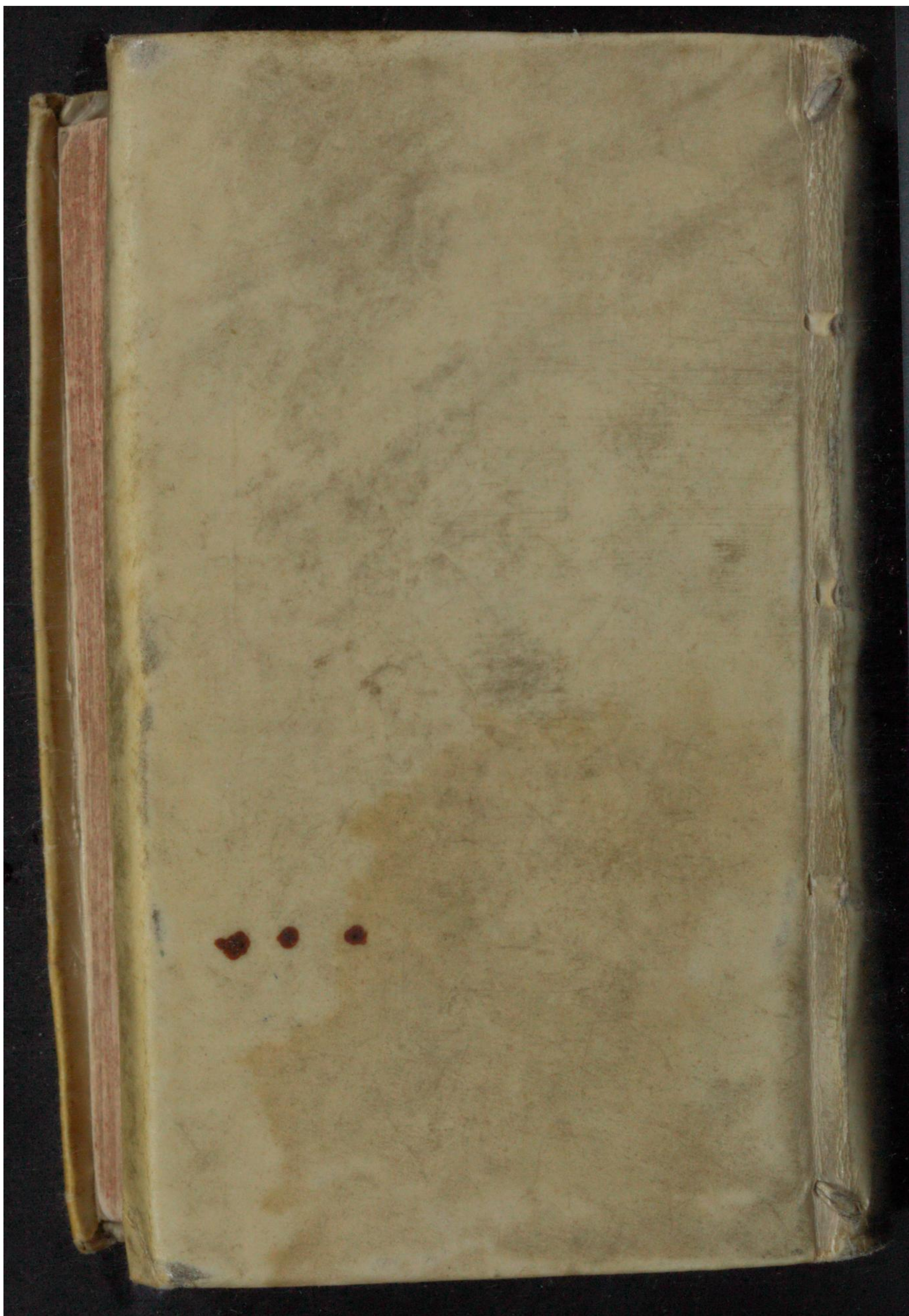

ORGEL
1156
G
120

RESPONSA PRUDENTUM

Ad Autorem

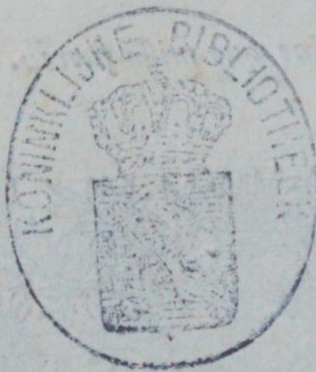
DISSERTATIONIS DE ORGANO

in Ecclesiis Confœd. Belgii.

Ordine quo missa fuere.

LVGD. BATAVOR.
Ex Officinâ Elseviriorum.
cIↃ IↃ cXLI.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Magnifice Domine,

PERLEGI ſcriptum de Organo. Ipſemet retuliſſem & judicium dixiſſem, niſi me valetudo læſa hac tempeſtate arceret à plateis. Dignum eſt iſtud thema conſideratione doctorum, & Synodos quoq; noſtras aliquoties habuit occupatas. Tractatio methodum habet elegantem, quoſdam abuſus rectè perſtringens, quoſdam uſus rectè exigens, & argumentis ſolidis ſingula ſuadens. Quâ parte Theologiam & doctrinam de rebus adiaphoris propius concernit, videbatur im-

petere quædam Reformationis essentialia. Exciderunt quædam notæ inter legendum natæ, sed carent decore & decoro calami & styli. Addo tamen, ut tester me legisse. Venia supplebit defectum. Addo duo manuscripta olim, cum Leidæ otiarer, composita; quorum alterum, de ceremoniis Ecclesiasticis, argumenta suppeditat cur Ecclesiasticum illum Organi usum, de quo in fine scripti agitur, improbem; alterum, de Philosophiæ vera dispositione, rationes reddit cur aliquid aliud ad finem istum obtinendum introductum cupiam: præsertim cap. 5. 20, 21, &c. Rogo quam humanissimè ut M. T. utrumque manuscriptum dato otio percurrat, & judicium suum mihi aperiat. Deum oro quam

maximè ut omnibus, qui ad clavum Reipublicæ ſedent, infundat talem ſollicitudinem circa ea quæ Eccleſiæ dedecori & ſcandalo ſunt.

Hagæ-Comit.
20. *Apr.* 1640.

M. T.

Humill.

CASPARVS STRESO.

N. B.

C*Amerſpelen hebben noch yet ſtichtelix uyt de H. gheſchiedeniſſen verthoont.* ℞. Sacrorum profana eloquutio & repræſentatio longè profanior eſt, quàm profanus ſonus ſine mente in loco ſacro.

N.B. Alia eſt convivii, alia Muſicę voluptas. Illa loco ſacro non convenit, hæc convenit. Ratio: quia conviviorũ voluptas corporea eſt, & non ſolùm cibis, ſed colloquiis ac debacchationibus conſtat, in quibus pręcipuè reſidet quod contra ædificationem eſt. Muſicæ autem voluptas, ſacra, aut ſaltem non profana carmina ſonando, ad mentis elevationem ſuo modo pertinet, ſaltem, ſi non pertinet ad iſtam εὐσχημοσύνην καὶ τάξιν, 1 Cor. 14. v. 40. quod facilè do, non eſt

tamen

tamen contra eam. In templis multa ſunt & fiunt quæ nec Eccleſiaſtica nec profana ſunt, ſed civilia, quæ propter eximium loci uſum atque ſcopum non facilè introduxerim; ita propter ἀδιαφορίαν non facilè ejecerim introducta & inoleta. Nam conſuetudines ſine neceſſitate impetere nec laudem meretur, nec invidiam & cenſuram effugit. Impuri carminis repræſentatio meritò ex templis ejicitur.

N. B. Mos ſepeliendi in templis ex ſuperſtitione ortus eſt: Credo: At potuiſſet etiam ſine ſuperſtitione oriri, ſicut nunc ſine ſuperſtitione uſurpatur. Sepelimus in templo, non ut in loco ſanctiore, ſed ut in loco honoratiore. Honoris, non religionis eſt, in templis ſepeliri. Fateor non eſſe ex uſu;

 ſed

ſed ſine ſuperſtitione eſſe contendo, & non valere argumentum ab origine deſumptum.

N.B. Quorundam dictorum Græca vel Latina citatio intellectum imperitorum videtur impeditura. Fortè præſtaret, contextum totum facere Belgicum, & ſiquid elegantiæ eſt in Græcis vel Latinis, in margine ſcribere.

N.B. Non approbo, quod Muſica cum voce & corde conjuncta directè pertineat ad laudem Dei; ſed quod cum voce conjuncta adfectus cordis cieat, & cor voci conjungat, atque ita indirectè laudes Dei operetur.

N.B. Licitus eſt uſus Eccleſiaſticus, ſed uſus civilis illicitus ideò non eſt, modo abuſus arceatur.

N.B. Si

N. B. Si ad cultum & devotionem adhibenda eſt Muſica, non parum in eo ſitum videtur, ut artifex ſit bonus Chriſtianus. Non perinde eſt, ſive hiſtrio in aula, Pontificiuſve in templo, ſive vir honeſtus & pius plectrum gerat in ſacris canticis. Admonitio inſerenda.

N. B. Utut templi Judaici Muſica merè ceremonialis non fuerit & Judæis peculiaris, tamen non fuit adiaphora, ſed ex mandato per prophetas inſtituta, ab Apoſtolis nec uſurpata nec commendata, & in ſpirituali infantia veterum fundata, vitæ æternæ gaudia & N. T. abundantiam ſpiritualem Sacramentaliter ex inſtituto repræſentans, ideoque non in ſynagogis, quod ſciam, ſed in ſolo

templo uſitata. Apud nos, ſi quis eſt in ſacris Organorum locus & uſus, inter adiaphora cenſendus eſt, nec ullo modo ſacramentalis putandus.

N.B. Hookeri pietas apud pios Anglos non multum celebratur, ſed potius deſideratur. Utut hoc loco vera dixit, non videtur ideò pro pio celebrandus.

N.B. De tabulis quibus verbum Dei aureis literis eſt inſcriptum. Non videtur offendiculum, cujus quidem mentio hoc ſcripto digna. Non enim omnia vana ſunt, quæ præter ornamentum nullum uſum habent. Vanitas non tam entis quam mentis affectio eſt, & in eo conſiſtit, quod mens hominis ad magnos fines aſſequendos inania adhibet media, iiſque multum tribuit. *N. B.*

N. B. Lustratio militum in templo nostro cœnobiali non est quod prætextu necessitatis excusetur. Non ita organorum sine cantu & mente pulsatio huic loco inconveniens est, atque militum lustratio. Etsi utraque res civilis est, tamen utriusq; non est eadem ratio. Nam 1. Organa ob Ecclesiasticum usum in templis constituta, non possunt civilem usum alibi quàm in templis præstare. 2. Organorum auditus est res ita civilis, ut ab Ecclesiasticis nullâ specificâ contrarietate differat, sicut occupationes civiles. Nam sicut quies & recreatio ac deambulatio à sacro die non est aliena, ita nec à sacro loco.

N. B. Admonitio de cantatione Decalogi nititur falso fundamento,

mento, quaſi verò omnes Pſalmi cantandi in Eccleſia non ſint, niſi preces quæ ad Deum dicuntur. Falſum hoc. Pſalmi omnes in Eccleſia ſunt cantati, ſed Pſalmorum magna eſt differentia. Aliis Deus invocatur vel laudatur: aliis Eccleſia docetur & excitatur: aliis pii ſibi ipſis loquuntur. Materia cantionum latior eſt quam precum. Præterea in illis ipſis Pſalmis quibus Propheta cor ad Deum dirigit directè, ſæpè digreditur ad animam vel Eccleſiam. Si licet cantare hiſtorias Pſ. 136. & paſſim, cur non præcepta? non cantamus ea Deo, ſed nobis. Hinc, ſicut cum inter legendum, ita cum inter cantandum devotio deficit, minus peccatum eſt quam cum inter precandum.

N.B. An-

N.B. Anglorum Musica in templis extra tempus concionum periculosè laudatur.

I. Quia censuram quam cantus Romanus hic accipit ob mixturam nugarum non minus meretur.

II. Quia nititur fundamento bonæ intentionis sine mandato, quo omnes Romanæ traditiones palliantur. Remedia sacra & Ecclesiastica instituere ad fallendum otium otiosorum scriptura non instituit, nec sine scriptura instituere licet. Scriptura instituit sanctas congregationes, in quibus verbum annuncietur, sacramenta administrentur, Deus invocetur, & sacra sanctè cantentur. Ecclesiæ non licet, ex bona intentione, erigere talia exercitia, quibus hominibus otiosis & sine intentione ædificatio-

ficationis deambulantibus objicimus aliquid ſacrum, quo fortè ædificentur. Hiſtriones huic fundamento comœdias ſuperſtruunt, & quidem, uti puto, non meliori jure, ſed tamen minùs abſurdo prætextu. Nam dari in Rebuspub. benè conſtitutis talia exercitia, quibus otioſi recreationem quærentes ab inhoneſtis divertantur ad honeſta, utiliſſimum eſt, modò non ſacra ſed civilia. Sacra enim devotionem requirunt, & ſine devotione, quæ in laudatis Anglicanis rara, ſaltem fortuita eſt, profanantur. Civilia autem devotionem fortuitam ferunt ſine macula, & ex defectu devotionis nullam contrahunt profanationem. Utinam noſtris otioſis pro hiſtrionum nugacibus, & impuris theatris objiceren-

cerentur civilia hiſtoriarum & naturæ artiumque delectabiliorum ἀκροατήρια, etiamſi eidem fini † apta adjungeretur, quantumvis in templo, ſi locus alius deficeret. Summa: Ritè diſtinguendum eſt inter civilia, Eccleſiaſtica, & profana: Sacra & profana nunquam coëunt, ſacra & civilia interdum.

Vir Amplißime,

NON equidem tanto me dignor honore, ut cenſor præſim tam eruditæ Diſſertationi, quam ego interim ab illo metu jubeo eſſe immunem & ſecuram. Ingenuè confiteor, & teſtes mihi erunt, quibuſcum unquam mihi iſta de re ſermo, quod factum memini non ſemel, ſic ſemper menti ſententiam ſtetiſſe: aut omnino ſilentium Organis imponendum in æde ſacrâ, aut loquendum illis cum populo Dei, & non niſi cum illo, τὸ δὲ περισσὸν τούτων, auſim huc arceſſere ex Euangelio. Dum in eâdem mecum eſſe legi tam magnum & doctum virum, dici non poteſt, quam exultaverim. Expecto enim iſtius ὁμοψηφίας

hunc

hunc fructum: ſi organa eliminare non liceat, (& cur libeat?) conſpirare tandem ut cogantur in divinam δοξολογίαν. Ego certè, quantum in me, totus in hoc ero ἀκαίρως, εὐκαίρως, ut aut tollatur tota illa ſuperſtitioſa loquacitas, & cum ea ſcandalum, aut in ordinem redacta diſcat Dei noſtri laudem ſonare ad exemplum vicinorum. Atque hæc reſponſionis vice tibi, Vir Doctiſſime, reponenda duxi, ubi ſiquid deſideres, dabis id omne occupationibus & temporis anguſtiis, & ſalvebis ab illo, qui

Omni officio tuus eſt

18. *Iunii* 1640.
Hagæ-Comit.

ELEAZAR M. F. LOTIVS,
Servus Ieſu Chriſti.

Mijn HEERE,

DE bedencking van V. Ed. Gestr. op het gebruik der Orghelen vind ik 't eenenmael opgeleidt van onvervvrikkelijke redenen, zoo in't beweeren als in't vvederleggen: maer dit getempert met een' bescheidenheidt, zoo omsichtigh ende ontziende, dat het der tegen-parthije niet alleen de maght, maer oock de vvil, tot strijden, beneemen moet.

Animo quoq; subjugat hostes.

Hier by gaen eenighe Veirsen, zoo maegher ende ongedaen als hun Dichter, die uyt zijn' tweede ziekte, sedert twee maenden herwaerts, komt. Maer Johannes Rulæus, *Predikant, beroepen*

pen van hier tot Rotterdam, rackte onlanx met my te kouten van deze stof; in't besonder vande kracht der gulle klancken, die geene, ofte ('t welck eeven-veel is) onverstaenlijke vvoorden vervatten: ende verhaelde my deze geschiedenisß. Een Rooms-gezint Schipper van Hoorn, quam te lande gereist, uyt Italie, over Geneve; en hier ter preeke vanden Heere Beza, uit enkle nieuws-gierigheit, oft om tijdt-verdrijf, alzoo hij't Franchois niet beter kende dan't Hebreeuwsch. De voeghlijke leiding der stemme, de beweeghende lieflijkheit van't geluidt (het gelaet moght'er toe helpen) vvracht, in den goeden Man, een graetigheit nae onderwijz inde leere, die hum docht nae gelijke zoetigheit te moeten smaken. Hy liet sich berichten, en verliet het Pausdoom. Oft dit voorbeelt ergens

een hoecxken verdient in 't vverck van V. Ed. Geſtr. zy haeren oordeele bevolen : ſamt in haere beſte gunſte,

Mijn' Heere

U. Ed. Geſtr.

Onderdaenſte, Oodtmoedighſte Dienaer

P. C. Hoöft.

Vanden huyze te Muide, den 6en' in Herfſt-maent, 1640.

Op

Op het Orgel-Gebruik van * * *

WIe vlijtigh 't oogh op 't boek der werelt velt,
In elke ſoort van Schepſels vint geſpelt
Des Scheppers Lof. De Bijen en de Mieren
Getuigen 's met haer' geeſt. De domme dieren,
Van groot tot kleen, jae d'alderminſte Worm,
Verklaeren 't met geſchiktheit hunner form.
'T onroerend tuigh, de leevenlooze dingen,
Die ſeggen 't niet alleen, maer leeren 't zingen.
Het drooge been, het dorre hout, het tin
Verheft zijn' ſtem, en zwaeit des menſchen zin
Tot deftigheit, tot oodtmoedt, tot eerbieding
Aen zijnen God; met wonderlijk uitwieding
Der woeſtigheit: en preekt in tael verſtaen
Van Noor en Moor, Ooſt en Weſt-Indiaen.
Danck heb 't vernuft, uitvinder van de keelen
Des Orgels, dat de Zielen weet te ſtreelen,
En mentze met geneughte, tot het puick
Haers heils. Het pleit, gevoert om 't ſlim gebruick,
Waeruit voor heen veel aenſtoots was gereezen,
Heeft * * * nu beſlecht; en 't Recht geweezen.

Omnibus idem.

IAm verò id certiſſimum eſt, quod, de Muſicorum in Eccleſia inſtrumentorum uſu, publico & elegantiſſimo ſcripto adſeruiſti, Vir Nobiliſſime. Quidnî enim pro tam illuſtri beneficio ita gratias tibi agam, qui & ſic debeo, & aliter non poſſum? Nec enim hujus argumenti tui ſententiam ad me transmittere tantùm dignatus es, ſed etiam, quod meritò pluris facio, ipſam perſuaſiſti. Memineram, cum tua legerem, Juſtini Martyris, qui inter primos & ſanctiſſimos patrum Chriſtianorum, ſive ætatem videas, ſive eruditionem, cenſetur. Is, ubi de Muſica, quæ Chriſtia-

norum Ecclesias decet, agit, assuetas ethnicorum scenis fides, cantusque inanimorum organorum pariter cum saltationibus & crotalis, ab ecclesia perpetuò vult exulare. Addit interim, eodem loco, placere sibi, ut in Christianorum cœtibus relinquatur ἡ χρῆσις τ̃ ποιέτων ὀργάνων. Quæ autem est illa laudata χρῆσις; Ipsa illa, quam tu tot rationum pietate commendasti. Illa, quam religiosam mulcedinem, ad Donatum, vocat Cyprianus. Illa, cujus, ut & Organi tui, meminit Prudentius;

Quidquid in ære cavo reboans tuba
curva remugit;
Quidquid in arcano vomit ingens
spiritus haustu;
Quidquid casta chelys; quidquid te-
studo resultat;

ORGANA disparibus calamis quod consona miscent;
Æmula pastorum quod reddunt vocibus antra;
Christum concelebret, Christum sonet; omnia Christum
Muta etiam fidibus sanctis animata loquantur.

A quâ veterum pietate multis passibus deflexímus; ex quo Musicorum instrumentorum concentu, in Christianorum templis, non cæleste aliquod, sed vanum argumentum; non animos, sed aures intramus. Quod nisi sit prostituere fana nostra, quid sit nescio. Hoc interim scio, & imprimis id debeo tibi; ut magna & stupenda quædam Musicæ vis est in animos humanos, ita cum incredibili conjunctam esse hominum utilitate, si

in divino & Chriſtiano argumento occupetur. Sæpè ego experiendo didici, intimos ſenſus meos hac ratione, vel maximè commoveri. Si enim mutatâ Muſicâ, ut cenſuit Plato, etiam Reſpub. mutentur; (quo de argumento, à veterum aut recentiorum nemine ſatis, quod ſciam, explicato, nonnulla olim privatim mihi ſum commentatus) quantum illam poſſe credendum eſt, cum majeſtate, & meditamentis divinarum rerum, conjunctam, ad converſionem, ſive, ut ille loquitur, purgationem animorum? Quid quod, ut tu quidem, ſicut alia omnia, cenſes rectiſſimè, populi in eccleſiis noſtris non tam canentis ferè, quàm boantis, intemperies, ſolo Organorum, de quibus agis, beneficio poſſit profligari?

ſtigari? Eſt quidem in templis noſtris, & cæteris præit Phonaſcus aliquis, vociſque, ut Varronis verbis utar, ſuſcitabulum,

Cantantiumque gallus gallinaceus;

non tamen rarò contingit, ut rugitum audias, ubi hymnum expectas, poſtquam ſine ordine ac lege

Inſonuere cavæ gemitumque dedere cavernæ.

Quidnî enim hæc experto tibi & teſtato ſic exponam? Agnoſco quidem turpiſſimæ hujus ἀταξίας cauſſam in imperitia populi, & illa multitudine ac varietate modorum, qui longè diverſiſſimi in Pſalteriis noſtris deprehenduntur. Sed interim ita mihi perſuaſum eſt, eam varietatem vel maximè eſſe neceſſariam. Quod Carolus ille

ille Magnus non ignoravit. Cum enim eâ tempeſtate Gregoriana Muſica maximè vigeret, quæ non omnibus modis in Eccleſiis locum concedebat, ille, incredibili diligentiâ, ſingulorum modorum vim ac leges propiùs inveſtigans, diverſos, qui antea in uſu non erant, invexit, quibus Eccleſia Dei omnis argumenti hymnos commodiùs exprimere poſſet. Ac ſanè plurima in ſacris Litteris, Pſalmis imprimis, offeruntur, quæ non bene iiſdem modis, ſed multò meliùs aptiuſq; hoc quam alio exponuntur. In cauſſa ſunt varii animorum motus variique affectus, qui pro argumenti diverſitate legentibus offeruntur. Quis enim eſt, qui non ſentiat, nunc rapi animos in ſanctiſſimum quemdam furorem;

nunc iterum reddi placidiores; nunc dejici in mœrorem & ſingultus; nunc iterum inde in ſpem, lætitiam, inque cœleſtem amorem abripi, attolli? Quæ omnia qui iiſdem modis obtineri & præſtari poſſe exiſtimat, næ ille, meo ſaltem judicio, diſſentit à ratione. Nec proinde laudare poſſum Anglorum inſtitutum, qui intra arctas nimis anguſtias illud tam latè exporrectum, & variegatum argumentum cohibuere. Nec quidquam obſtat, quò minus te ſequamur. qui ad imperitiam vulgi in ordinem redigendam, ad incendendum ardorem animorum, eam Organorum vim, ac uſum commendaſti, ac graviſſimis rationibus aſſeruiſti, ut nihil nobis addendum ſuperſit, pręter adſenſum,

& ea vota, quæ ſummis virtutibus tuis debentur. Tuo enim ingenio omnem gloriam illuſtrium litterarum, tua humanitate eruditos, tuis denique curis omnem hanc Rempublicam agnoſcimus maximè juvari. Deus te quàm diutiſſimè incolumem ſupereſſe velit, Vir Nobiliſſime. Lugd.-Bat. Febr. xx. Anno cIↃIↃcxli.

Illuſtri tuo nomini

obſtrictiſſimus

M. ZVERIVS BOXHORNIVS.

Nobi-

Nobiliſsime Domine,

QUEM plurimis hactenùs, nec ſemel, beneficiis, nunc & docendo obſtrinxiſti tibi. Pro quo coram gratias egiſſem, niſi obſtitiſſet languor. quæ & ſola cauſa, cur nunc ſeriùs reſpondeam. Cui ut ignoſcas rogo. ſemper enim bene de ſe ſperant, & plerumque ſic decipiuntur, qui paulatim convaleſcunt. Περὶ τῆς παρεισάκτου ἁρμονίας, ejuſque uſu ac abuſu, tecum ſentio, nec ſemel mecum ipſe egi. quemadmodum non pauca alia notavi, quæ jam emendata malim. Suadeo interim, ut ſi qui hic diſſentiant, magno animo hoc feras. id eſt, illo, quo invicti Principis negotia hactenus feliciter tractaſti. Ego nun-

nunquam dubitavi, quin & rectè fecerit, neque quicquam ſe indignum Regius commiſerit Propheta, qui in cithara non ſemel, ut illius verbis vtar, *confitetur Domino:* vt nec illi quos ad templi miniſterium delegit: qui *in citharis, pſalteriis ac cymbalis*, prophetaſſe dicuntur. & tamen quid ſit ἰουδαΐζειν, optime intelligo. De quibus, ut & aliis nonnullis, coram aliquando, ut ſpero, qui immenſas occupationes tuas non ignoro. Quarum ut & nunc rationem habuiſſe videar, hic deſino.

Nobiliß. Amplitud. Tuæ devotiß.

Lugd. Bat. Febr. 22.
A° cIↄ Iↄ cxli.

DANIEL HEINSIVS.

CASPAR BARLÆVS,

* * *
* *

S. P. D.

VALDE me recrearunt Epigrammata tua, Nobilissime Domine, nec minus Constantini tui. Totis mihi modiis admetiris versus, toto me cœlo & meteororum omnium ingenti congerie, domesticâ adhæc suppellectile donas. Quæ dum in argutos singula sensus contorques, imperium mihi in superos inferosque exercere videris. Vapulant tibi Sol, Luna, pluviæ, grando, nix, cometæ, fulmina, ignes fatui, totusque exercitus imperfectorum corporum. Inde ex suppellectile Satyram contexis, & acum, pectines, specula, forfices, forcipes, dentiscalpia,

ſcalpia, & nihil non iſtorum impedimentorum, tanquam ſtultitię noſtræ argumentum, traducis. Expendi cum Nobiliſſimis Doctiſſimiſque viris, Satrapa Muydenſi & Vicofortio acumina tua & ſubtiliſſimas cuſpides, in quas deſinunt Epigrammata. Multa ſunt, quæ ipſam Bilbilim obtundunt. Sed hoc unicè velim, ut iſtius generis poëmata omnia colligas in unum; *Ne turbata volent levibus ludibria ventis*. Magnam vim habes hujus annonæ. Collecta ede in lucem. Erunt pro acetariis faſtidientibus ſtomachis, & lactucę, malvarumq; officium præſtabunt Sophroniſcis. Meditationes tuas de Organorum in templis uſu & abuſu, legi non oſcitanter. Eſt Peripato ſuum Organum, eſt Eccle-

ſiæ. Illud procul à fano, hoc fanorum proprium. Illud rectæ rationis regula eſt & norma. Hoc voces cantuſque noſtros moderatur. Illud in ſcholis, hoc in templis ſonat. Illud ſapientiæ præludit, hoc pietati. Prius ignorantiæ & errori, poſterius triſtitiæ ac dolori medetur. Templorum Organa digiti pedeſque movent ludentium. Noſtrum Organum doctæ profitentium & docentium voces. Illa ventus inflat & ſub balneo ædituus; hoc noſtrum Simplicii, Philoponi, Ammonii, Aphrodiſæi, Averroës, magna nomina. Ut prærogativis non levibus præcellere videantur Peripateticorum Organa. Triplici delectamur Muſicâ. eâ, quæ vocis eſt: eâ quæ pedum eſt, & ad numeros ſaltat: & eâ, quæ Organica eſt,
nume-

numerofque inftrumentis, tibiæ, citharæ, teftudini, cymbalifque applicat. Hæc poftrema in templa irrepfit, fed malo apud plurimos more. Etenim, quæ non nifi facra loqui debebant, profanos fubinde & lafcivos fenfus auribus oggerunt. Et licet nulla foni, in non viventibus, fit impuritas labefque hoc tamen illa peccant nomine, quod memoriam injiciant rerum minimè cœleftium, vocibus ad numeros eofdem factis expreffarum. Clamant paffim Organa, dum abitionem è templis paramus, dum garrimus faturi facræ auditionis, dum de prandio vel cœna cogitamus, dum ambulationibus diem horamque dicimus. Hæc aliaque plurima correcta cupis, aut faltem ut corrigenda, indicas.

Omninò tecum ſentio. Non abhorrere pietatem à cantu & luſu. Vetus illud eſt: Deum canere fidibus & citharâ. non eſt ſuperiotis ſæculi inventum tertia hæc Muſicæ ſpecies. Antiquiſſimus organorum inventor Jubal fuit. Noachum & Japetum antevertit hæc hominum ſolertia. Eget animus adminiculis quibus ad Deum ſe & cœleſtia erigat, humo aliàs affixus & languens. Facit hoc Muſica, quę dum aërem percutit harmonicè, percutit illum, qui aurium anfractibus continetur, illiſque vernaculus eſt. Hic ſpiritus afficit, quos animales vocant, animæ operantis proximum inſtrumentum. Hi animam movent, & eam maximè vim, quæ concupiſcibilis dicitur, ubi gaudium, lætitia, amor jucun-
di

di & triſtium fuga odiumque ſtabulantur. Et quia gaudio hoc fruitur attenta imaginatio, gaudet imaginatione delectabili ipſa ratio & intellectus. Hic dum numeros accipit ſanctioris cantilenæ aut poëmatis quod de Deo, vel Angelis, vel Chriſto & ſalutis noſtræ myſteriis loquitur, excitatur & erigitur horum cogitatione mens, & animali gaudio ſuccedit ſpirituale & verè divinum ac cœleſte, quod nos ſubductos humo Deo propius jungit, & velut ecſtaſi quâdam abripit mentem, & cœtibus, (dixiſſem penè Dîs) miſcet Superis. Quæ cum ita ſint, peſſimo divortio ab Organis attentionem, ab attentione pietatem & rerum divinarum ſeriam meditationem ſeparamus. Tu, * * *, medicinam

publico errori quæris & invenis. Nec dubito, quin admissuri illam sint, & amplexuri sacrorum antistites. Ea quippe observas, quæ & caveri debent religiosè, & fieri minus superstitiosè. Scribis te aurium apostemate laborare. non debebas sanè, ut qui crassas & Batavas habuisti nunquam. aperto abscessu auribus eris purgatissimis, uti naris es & fuisti emunctissimę. Certè olfacere potuisti tot organorum apostemata, & attendere ad illa, quę in eorundem in templis usu inconcinna prorsus sunt & dissona. Valetudinem tibi quâvis corporis parte validam ex animo precor. Filiorum quadrigam saluta. Constantino respondebo intra dies pauculos. Mira scribit Adolescentulus iste, ætate puer,
præ-

prævenit arte ſenem. Nec te degenerem ſe præſtat Chriſtianus, qui licet à fratre ſecundus ſit, non vult eſſe ſecundus. Vale, vir maxime, nec odiſſe velis unquam, qui te deperit & virtutes tuas pro interula habet:

Pectoris illa tui virtus candorque fidesque
Proxima, Barlæi tangit operta tui.

Amſtel. Feb. 26.
A° cIↃ IↃ CXLI.

IN DIATRIBAM

* * * * *

De Organorum in Templis usu & abusu.

SI pia Seraphicæ modulantur carmina mentes,
Excelsumq; canit maximus ordo Deum;
Si sua cœlorum moles concentibus aptat
Corpora & exactis incitat astra sonis;
Regia si summũ cecinerunt plectra Tonantem,
Et Solymæ modulis perstrepuere suis;
Si mediis olim sonuerunt Organa templis,
Cum Pietas pressum tolleret alma caput;
Nec fureret Latii rabies in sacra Deumque,
Otiaque assertæ relligionis erant:
Cur nostro tetrici damnabimus Organa seclo?
Aut grave crediderim carmiua sancta cani?
Materies laudum Deus est, tot gloria rerum,
Omnis in hunc hominum plausus & horror abit,
Hunc natura stupet. Stupet ars & norma canendi.
Plena suo nunquam numine lingua silet.
Cur sileant digiti? cur non facundia vocis,
Atque attenta manus nobile pulset ebur?
Dummodo mens digitis, digitus comes incubet arti,
Et quæ sunt auris gaudia, sint animi.
* * * * *, Dei si nos sapientia totos
Condidit, hunc quavis impero parte cani.

C. BARLÆUS.

Rem præclaram, Vir Nobilissime, præstitisti, & tuo præcipuè dignam ingenio, quod nodum hactenus perplexum, brevi quidem illo, sed nervosissimo libello, feliciter adeo expediveris. Fatendum utique est mihi, me & gratissimo eum ante dies aliquot excepisse animo, & eâ per otium reverentiâ in illius incubuisse lectionem, quam cum tibi ipsi, tum scriptis tuis debeo. Visne jam porrò scire, ecquid, post lecta ac cogitata omnia, sentiam in ista controversia, quæ cultus nostri divini partem spectat aliquam? Dicam apertè atque ingenuè; quandoquidem ita fieri cupis

per amicitiæ ſacra, perque illum τῆς γνησίας μουσικῆς amorem, quo me jam inde ab adoleſcentia teneri non ignoras, & cujus exactior ſcientia ἐκ νηπίων σύντροφος tibi eſt, ſicuti de Arcadum gente ſcribit Polybius. Enimverò ſi Muſices curam, quâ juventus imbueretur, ad νομοφύλακας καὶ τῶν πόλεων ἐπιμελητὰς pertinere arbitrati ſunt Philoſophorum Græciæ cordatiſſimi; quia mira quædam ejus vis eſt in utramque partem, ad morum nempe ingeniorumque tum integritatem, tum corruptelam; unde rerumpublicarum ferè ſalus, aut interitus; quis non videt multò magis veræ in Deum religionis, hoc eſt Chriſtianæ, intereſſe, quænam in templis, atque inter ſacra uſurpetur concentuum Muſicorum ratio?

tio? eamque à ſapientibus, & ta-
lium gnaris, tuique ſimilibus pe-
tendam eſſe viris? Quanquam au-
tem ad univerſum Muſices genus
referri hæc poſſit conſideratio, li-
buit tamen contrahere eam tibi ad
uſum duntaxat admirandæ illius,
& vetuſtatis venerandæ machinæ
ſpiritalis, quam Græcorum Muſici
ὄργανον ἐξόχως cenſuerunt vocandum,
διὰ τὸ πολυαρμόνιον αὐτοῦ & inter cætera
omnia inſtrumenta Muſica per-
fectionem. Eliminas primò ſacras
extra ædes irreligioſum hujus, &
huc uſque receptum uſum. Aſſen-
tior tibi planiſſimè. Major enim
τοῖς ἁγίοις τόποις ac Deo dicatis tri-
buenda eſt reverentia, quam ut
Theatralis quædam & dulcibus
fracta modis Muſica, οὐ σωφρονισμοῦ
χάριν, ἀλλὰ ψυχαγωγίας μόνον φιλῆς, po-
puli,

puli, jam Deo non vacantis ſuo, aures illic aut detineat, aut, aliis intenti, ne afficiat quidem. Pergis deinde, & abuſum hunc cum recto uſu commutandum judicas. Adhibes ſacris hymnis & ψαλμοῖς, dum ſolenniter in Eccleſia decantantur, Organi ejuſdem συμφωνίαν, cum plenam majeſtatis, tum rebus divinis convenientiſſimam. Atque hanc ipſam ita limitas circumſpectè, ita ex natura Muſices attemperas, ut nemo, niſi qui ipſe paullò ſit δεισιδαιμονέστερος, ac nodum in ſcirpo quærere velit, ullam ex hac conjunctione ſuperſtitionem, aut vitium ullum in cultu religioſo ſibi jure poſſit imaginari. Obſervandum ſtrictè cenſes τῆς Δωρίου ἁρμονίας τὸ σεμνὸν, & Pythagoræ celebratum apud veteres Spondæum. quibus

modis

modis quid efficacius ad animos componendos, & in cœlestium rerum contemplationem, Deique conditoris majorem venerationem erigendos? Vitari jubes τὸ ποικίλον, καὶ πολύτροπον καὶ πολυκαμπὲς, quod peritiores artifices plerumque consectantur in omni instrumentorum genere. Atqui istâ ratione modestam, simplicem, decoram ac gravem habebimus Musicam; quam cum severiores etiam Theologi in assæ vocis cantu probent, nescio quo colore, in Organi modulatione voci juncta, eandem queant improbare. Καὶ ἐμὲ τοίνυν θὲς τῶν πεπεισμένων, qui nullum hîc deprehendere valeo aut Judaïsmum, aut Papatum; sed utilitatem tecum comperio longè maximam. Imò affirmare audeo sanctè, me, ex quo

tem-

tempore laudabilis hic ritus apud nos eſt introductus, fructum ejus rei percepiſſe uberrimum. Taceo, in Anglia, Gallia, atque Italia idem olim eveniſſe mihi, quod tibi. Sum enim ex eorum quoque numero hominum, qui infirmitatis ſibi conſcii ſuæ, à ſtimulis atque incitamentis quibuſdam externis in negotio pietatis, licitis tamen illis & honeſtis, non abhorrent. Velim interim liberam horum omnium manere uſurpationem, utpote τῶν ȣ̓χ᾽ ἁπλῶς ἀναγκαίων. Aperui candidè, Vir Ampliſſime, mentem meam, & prolixius fortaſſis quàm oportuit, dum pleraque quæ tua ſunt tibi occino iterum. Verumtamen neceſſitatem hanc impoſuiſti ipſemet mihi,, qui ita accuratè hoc tractas argumentum, ut nihil

nihil à me dici poſſit, quod à te non dictum ſit priùs. Quæ aſpergis ſubinde operi περὶ ἐπανορθώσεως aliorum quorundam errorum, ſingula ſuum habent pondus, & ſubactum tuum atque acre in talibus judicium indicant. Non patitur autem epiſtolæ ratio, cujus modum jam exceſſi, uti quidquam de hiſce in præſens ſcribam. Vale, virorum præſtantiſſime, & divinæ Muſices aſſertor doctiſſime, Vorſtiumque tuum φιλόμουσον, qui te μουσικώτατον ἀσπάζεται, eo quo dudum cepiſti loco habere perge. Lugd. Bat. XXVI Febr. A° cIↃ IↃ CXLI.

Tui nominis Obſervantiſſ.

*A*DOLFVS *V*ORSTIVS.

Nobi-

Nobilißime & Amplißime

DOMINE,

DIſſertationis tuæ de uſu & abuſu Organorum duo exemplària accepi: quorum alterum Nobiliſs. Heroinæ noſtræ Schurmannæ tradidi. Agit ipſa gratias pro munere literario; ago & ego, quas poſſum maximas. Judicium meum voluiſſem nunc quidem perſcribere, niſi impedirent aliæ quædam meditationes, quarum editio nunc urgetur; & accuratiori diatribæ aliquando publicandæ totum hoc, quidquid eſt, reſervarem. Schurmannæ noſtræ eicona, quem ipſa pinxit & ſculpſit,

ſculpſit, ſi fortè nondum videris, hic exhibeo, atque una verſiculos, quibus nuper abiturienti hinc eximio J. C. D. Schotano remoram injicere conata eſt; ſed fruſtra. Deum precor, te Spiritu ſuo gubernet; ut raro atque admirando exemplo veræ ſapientiæ & pietatis ſtudia loco ac ſæculo tam importuno pro viribus porrò ornare ac promovere pergas. Ultrajecti VIII Eid. Mart. cIↄ Iↄ CXLI.

Nobilit. & Amplitud. tuæ

obſervantiſſimus

GISBERTVS VOETIVS.

HActenus in nostris siluerunt Organa templis,
Aut mutos tantùm concinuere modos;
Vnus adhuc deerat qui munia prisca referret,
Auderetq; sacris restituisse tonos:
Tu modulis animas animos, vociq; maritans
Organa, sic Dominũ concelebrare doces.
Hoc Batavum est, patriæ non tantum libera jura,
Sed quoq;, quà fas est, libera velle sacra.
Dixerunt alii quid lex jubeatque vetetq;,
Quod licet, ut liceat qui facit, ille vir est.

G. GROTIVS.

Nobilissime Vir,

QUAS ad me dare dignatus es literas, cum luculento munere literario, accepi. Nec passa est, quid de novo isthoc argumento docta manus traderet, sciendi cupiditas, ut non protinus sedulâ operis tui lectione animum explerem. De Organorum in templis usu acturus, prudenter inter Ecclesiasticum & profanum discernis. Hunc, etsi in sacro loco quin & sacrorum tempore usurpatum meritò damnas, quia finis non est sacer, à quo solo res adiaphoræ sacrantur. Illum, qui cultui

ornando, juvando, promovendo
facit, multis magniſque argumen-
tis commendas ac firmas, iiſdem
fermè quibus nos paucis abhinc
annis, poſtulante id noſtro Magi-
ſtratu, Organorum uſum in can-
tum ſacrum admiſimus. nec eſt
cur hactenus facti pœniteat. Iniicis
alia quædam, tum Liturgiam ſpe-
ctantia, tum conciones, publicaſ-
que quę ſequuntur preces attinen-
tia, quæ non injuria redarguis. In
ſtilo paſſim eſt δεινότης, eſt & ubi
ὕψος ſe exerit γνήσιον tamen & ἄνα-
τύφου. ubique puritas triumphat
ſermonis. Sic ut lingua noſtra ha-
beat, cur ſe & puriorem & cultio-
rem & locupletiorem à te factam
glorietur. Oblectavit etiam non
parum, quod ſitis ſterile per ſe &
parum ſplendidum argumentum,
utili-

utilibus ſuavibuſque, ex optimis Latinis Græciſque authoribus tum γνώμαις, tum παροιμίαις ita exornaveris, ut neque ſordere illud, neque tædium obrepere lectori ſiveris. Eâ autem agis ubique, quod magnoperè laudo, humanitate & candore, ut ſiquis fortè aliter de hoc argumento ſentiat, non niſi benignè de te poſſit judicare: & ſiquid cupiat regerere, debeat modeſtè, ni ἐριθείας crimen incurrere amet. quod in neminem cadet qui didicerit, ſapientiam quæ ἄνωθεν eſt, eſſe εἰρηνικὴν, εὐπειθῆ, καὶ ἀδιάκριτον. Gratias ago, Vir maxime, quod rebus civilibus immerſus, Eccleſiæ etiam curâ tangeris, & de ceremoniis noſtris ſtatuis, quod ex uſu futurum cenſeo. Ita laudi tibi ſit hic tuus labor, ut nos te hoc

nomine amamus, Deumque precamur, ut te porrò Rebuspublicis civili & literariæ, sospitem diu atque incolumem conservet. Quod vovet

Amplitud. Tuæ

devotissimus

LVD. DE DIEU.

Lugd. Bat. 11. Mart.
A° cIↃ IↃ CXLI.

MON-

MONSIEUR;

* * * * * Le Sieur de Doornstad m'a delivré à son retour Vostre discours sur l'usage des Orgues és Temples & au service divin. Ie vous en remercie tres-affectueusement. Vos raisons pourront persuader à quelqu'amendement des abus, lesquels se commettent chez nous, en cest endroict, & la Musique se trouvera relevée & remise au degré d'honneur qu'elle merite, estant de grande efficace à esmouvoir & racoiser les affections. Vous avez veu és lettres

* * * * *

Vostre tres-humble &
tres-affect. Serviteur

A Londres le 25. de
Mars 1641.

ALB. IOACHIMI.

Nobilißime & Amplißime

DOMINE,

DIci non poteſt, quanta cum voluptate evolverim elegantiſſimum tuum de uſu & abuſu Organi libellum, nobilem ingenii tui partum. in quo videre licet, quid decoris ignobili ſubjecto addere poſſit artifex manus: cum qui à ſubjecto ſperari non potuit, ab ingenio tuo cultus acceſſerit, ut verè materiam ſuperet opus. planè voluiſti vincere, ita omnem pertinaciæ rimam occluſiſti, ut qui diſſentire impoſterum velit, ſolo diſſenſu, non judicio, quod omnibus extorſiſti, à te diſtare

ſtare comperiatur. Me quod attinet, ita ſemper ſtatui, atq; ita aliter ſentientibus perſuaſum volui, aut nullum eſſe uſum Organi, aut illum demum eſſe legitimum, qui cum Cantu vivo ita ſociatur, ut illi & ducis & comitis officium præſtet, atque illum animet, inflammet & dirigat. præclara ſunt nec plebeiarum animarum Epulæ, quę de harmoniæ vi, efficacia & raptu aſperſiſti. Ego hunc laboris tui fructum auguror, ut minutis & obſtreperis iſtis ingeniis obſequium & ſilentium imperaveris, & Tibi reſtituti Organi uſus laus omnis in ſolidum debeatur: ut ubicunque locorum illud Organi & cantus Conjugium admittetur, Tu iſtius beneficii & decori Autor jure merito celebreris. Aut enim

valdè fallor, aut multorum animis ſcrupulum qui eos hactenus dementarat, exemiſti, atque ut ſapere audeant, viam præiviſti. Quando verò tam humaniter mecum egiſti, ut etiam operis tui Arbitrum tuleris, auſus fui, invitatus tuo exemplo, etiam fœtum meum, quem his diebus pro cauſa Dei contra ejus hoſtes in lucem edidi, Amplitudini tuæ dijudicandum offerre: quo non vulgaria iſtius ſectæ myſteria, & in omnia deteriora prolapſum, uti quidem mihi videtur, Eccleſiæ bono detexi. Qui enim inter maxima ornamenta tua, id præcipuè honori ducas, ut pro Eccleſiæ filio agnoſcaris, non dedignaberis, credo, iis quæ in Matris communis defenſionem meditati ſumus, pauculas

horas ſubſcicivas impendere. Quæ ſi & accurato tuo judicio probari intelligam, uti certè ex animo exopto, non tam mea, quam Ecclesiæ cauſa, non eſt quod me poſitæ in eo operæ pœnitere debeat. Vale, Vir Nobliſſime & Ampliſſime.

Lugduni Batavorum, poſtridie Kalendas April. cIɔ Iɔ c XLI.

Amplitudini tuæ ex
animo devotus

ABRAHAMVS HEYDANVS.

Nobi-

Nobilissime Domine,

TARDIVS quod gratias agam pro insigni munere, quo me condecorare dignatus es, jam me rogante excusavit Puteanus noster. Caussam, quam attulit, nunc coram sisto, Exercitationem meam ad Nobil. Salmasium de Calculo, tuo etiam, ut voveo, litem inter nos componendam. Istam dum tibi mittendam expecto, plus quam vellem temporis effluxit. * * * Si pergit candide mecum agere, non requiret in eo, cujus scopus non alius, quam veritas, debitam modestiam: quam & in tuis, cum ita quid occurrisset, admirabatur nuper non minus, quam singularem elegantiam, Cl. Cartesius. Legi summa cum admiratio-

ratio-

ratione tua de Organis. Quanquam verò non ita Suffenus ſim, ut de iis judicandi munus, quod amicè defers, mihi vendicare ſuſtineam, tamen id affirmare poſſe videor, neminem ſanioris judicii pedibus non iturum in tuam ſententiam. Imo ex præſcripto hic obtinet eorum uſus. Delectavit me etiam unicè, comprobari à te, quod mihi ſemper viſum, non omnia rejicienda, quæ adverſantes habent, imo, quæ apud eos bona, retinenda, quoniam bona. Deus autor bonorum diu te ſoſpitet, Vir Nobiliſſime, patriæ & literarum bono. Dordrechti prid. Eid. Maii. cIↄ Iↄ CXLI.

Nobiliſſ. nominis tui cultor

IOH. BEVEROVICIUS.

Nobi-

Nobilissime & Strenuissime Vir,

ORGANVM tuum non modo aures, sed etiam mentem mihi commovit; & efficaciam suam, ac arcanam potentiam illam, quæ non tam in aures, quam in ipsum animum, veluti machina quædam in hunc unum fabricata, agit, per memet ipsum mihi probavit; & tanquam turbine spiritus sui me in sententiam tuam abripuit. Meritò instrumentum hoc κατ' ἐξοχὴν ita dicitur: non modò quod omnium Musicorum instrumentorum hoc plenissimum, atque ita consummatissimum est; verum etiam quod quodam modo, licet καταχρηστικῶς vocari potest Organum interiorum & nobiliorum animæ sensuum

ſuum, nempe ſpirituum, quorum exteriores famuli ſunt; quibus tamen ſuum cuique Organum eſt. quis enim, cui Organa illa & mens integra, ἐνέργειαν opificii hujus, cum numeros & modos ſuos à te accepit, non ſentiat? Ut duæ partes animæ, poſtquam ea primorum parentum labe imbuta eſt, ſic etiam duplices ejus affectus ſtatuuntur. Harmonia autem viva imago, vel potius ipſarum ſpecierum illius defluxus & ἀπόῤῥωξ eſt; duplex itaq; & hujus facultas. una τὸ λογικὸν, altera τὸ ἄλογον movet. Numeri, & eorum proportiones, partes illius, & quaſi ſpiritus ipſi ſunt; prout eos intenderis, vel remiſeris, hanc vel illam partem animæ afficiunt, & vel ideas virtutum vel vitiorum ei infundunt. Hinc illa

modo-

modorum varietas manavit; quorum alii masculi, alii effæminati. Quod benè à te observatum est. Omnes enim tonos, & modulationes quæ mentem non excitant & erigunt, ad divinum cultum, & ipsam Numinis aulam ac sedem, tanquam impietatem è templo ejus pellis; & quasi è civitate ipsa in exilium agis. Nec quidem contentus es nudo canore, etiam si rectus, & virtutis ille modus sit, nisi manet ab ipso corde, in Dei laudes commoto, reserato, & diffuso. Quod cum conjunctum & penitus permistum est cum cantu ab eo non dissono, quî fieri potest, ut talis non gratus sit Deo, in cujus gloriam conceptus, formatus, & à quo ipso canentis menti infusus est? Quod concentus ille non hominis

minis opus eſt, quis dubitet? Quis eum ab eſſentia animæ noſtræ, quin etiam à magna illa univerſi anima, ſegregare poſſit? niſi quis velit à cultu divino arcere τὸ ὑμνεῖν ϗ ψάλλειν: quod nobis utroque ſacrarum literarum codice tam religiosè commendatur, & ſic ipſum Dei cultum tollere. Ecquod in ſacra ſcriptura opus excellentius eſt Pſalmis prophetarum principis? quod mihi non tam videtur θεοπνευστόν τι quam ipſum τὸ θεοῦ πνεῦμα, & unuſcujuſque legentis animæ quoddam ſpeculum vel veriùs anima ipſa. Sed quid opus eſt iſta commemorare ei, à quo iſta didiceris ipſe? Concludo ergo tecum, illum Organi uſum, qui à te inſtituitur, non tantum in Dei honore & celebratione tolerabilem & licitum,

ſed omnino neceſſarium & adhibendum eſſe, tanquam vocem humanam imbecillem nimis ad impetum animi in laudes Dei aſſequendum & exprimendum: humaniſſimè te obſecrans ne ſentias, his me tua velle pro meis oſtentare; ſed ſincerè teſtari me tecum ſentire, & ingenuè fateri me plurimum in hac doctrina per elegantiſſimum ſcriptum tuum profeciſſe; tum præcurſore verſiculo iſto, qui præ feſtinatione crus fregerat, promptum diſcendi animum tibi declaraſſe. Vale, & vince cum Imperatore & exercitu noſtro. Hagæ-Comit. prid. Idus Quint. cIↃ IↃ c XLI.

Tibi devotiſſimus

I. FORESTVS.

Pro calculo sententiæ, Organa ædibus sacris convenire.

ASpice quam certum spondet sibi causa triumphum
Usa patrocinio quæ, ⁂ tuo est!
Gennepa tam facilem vinci se præbeat opto;
Nec magis Auriaco sit gravis ista Duci.
Qui vetat in sacra spirantes æde Camænas,
Et superûm laudes hic celebrare vetat.
Ille locus vera est aulæ cœlestis imago,
Laudibus assiduis quæ sonat ipsa Dei.
Ingeminant illas volucres à Numine doctæ;
Atq; hilares hymnos, quos didicere, canunt.
Nec silet, arcano sed cantu volvitur æther;
Et polus auctoris barbitus ipse sui est.
Imbuit humanam mentem vis illa canora,
Ipsa fides. unus spiritus illa movet.
Tibia si peccat, cœlo se auctore tuetur.
Sic errasse juvat: sic juvat esse ream.

J. FORESTVS.

Illustri ac præstantissimo Viro

DOMINO * * *,

IACOBUS GOLIUS, S.

NON existimo quemquam esse, Nobilissime Vir, quem non mirificè affecerit lecta dissertatio tua, quam de Organi Musici in templis nostris usu nuper emisisti. Quem autem non moveat expressa in eo scripto, quam & ubique commonstrare soles, gratissima illa ingenii, doctrinæ & virtutum symphonia? Aut quem non permoveant, quæ rei ipsi, rectè prudenterque, ut quidem mihi videtur, à te definitæ ac distin-

diſtinctæ, graviſſima addidiſti rationum momenta? Quapropter nequivi perſuadere mihi, in argumento tam plano nunc & plenè tractato, privati alicujus judicium vel aſſenſum, ſaltem meum, aliquo haberi loco vel ſeriò requiri poſſe.

Sed quemadmodum cœleſtis pietatem animi teſtaris, cum inter continuas curas, Celſiſſimi Principis negotiis ex officio intentas, domus Dei zelo flagras, &, quod vivum ejus membrum decet, corpori in commune prodeſſe ſtudes: ita generoſæ mentis humanitatem & ſimul modeſtiam probas, magnoque publicè exemplo commendas, cum aliorum quoque hic judicia depoſcis, quibus ſubmiſſum cupias tuum.

Multum equidem ego ipſo mu-

nere tuo lætatus fui, quo me quoque inter cæteros decorare Tibi collibitum fuit. Neque id cuiquam gratius aut honorificentius accidiſſe puto: ſiquidem viſus es veteris erga me benevolentiæ affectum ceu novo pignore quodam teſtatum mihi confirmatumque voluiſſe: illum dico, quem ut ab ineunte ætate nunquam non perſpexi: ita in primis felicitatis meæ partibus deputavi ſemper; & quo meritis meis majorem agnoſco, eo gratioris animi reverentia colo.

Non tamen propterea quid ſentirem rogatus, ad palpum vel adulationem, à quibus abhorreo, quicquam reſpondi, quod ab intimo animi ſenſu diſcreparet. Namque ante triennium, cum in urbis hujus Eccleſia ſenioris munus ſuſtine-

ſtinerem, eandem, in eadem fere cauſa, ſententiam profeſſus fui: quando nempe ordinis illius judicium quoque audiendum Magiſtratus cenſuiſſet, antequam Organi concentus cum Pſalmodia ſociandus eſſet.

Quod autem ſuper ea re nuper coram te declaravi verbis, exhibere ſcripto non alia diſtuli de cauſa, quam quæ ſuperius à me allata fuit: ne quid affectare cupiens, quo jam præclarè defunctus eſſes, minus quam actum agerem, aut ut anſer inter cygnos ſtrepere viderer. Ut tamen complendo, quod in me receperam, officio aliquid tentarem, ingenio tuo dignius atque obſervantia mea, de Orientis Muſica & Poëſi, quibus artibus, ut liberaliore alia quacunque ma-

gnopere delectaris & excellis, ex gentis ipsius monumentis transferre quædam in animum induxi: ut præfixa iis epistola mutuari inde aliquid posset, quo se tibi magis commendaret, & per se alias careret. Neque hoc præter rem futurum videbatur: siquidem Musicum quid in cultu Dei usurpare ille etiam orbis sacrum & solemne habet: hoc quippe de iis unum est, quæ omnium gentium religioni communia quodam modo censeri possunt. Verùm instituto illi exequendo plusculum otii, & ad rerum quarundam obscuritatem, quibus nova & prima quæque obnoxia esse solent, nonnihil lucis hactenus desideravi.

Atque ita paulatim contigit me studium probare volentem neglecti

cti evasisse reum: neque tamen iterum ac iterum protracti responsi moram meliore forsan aliquo mentis meæ symbolo postliminio pensari, quam quod ante verbis à me collatum fuit. Quoniam verò quantuluncunque illud videre pro benevolentia tua gratum duxisti; quidvis in me hac parte desiderari quam obsequium malim. Animum igitur, ut spero, de cujus erga te fide atque integritate dubitare nolis, culpa hic absolves, reliquam verò omnem pro humanitate condonabis.

Quod quidem ad ipsa templa spectat, salvo aliorum judicio ita videtur mihi: quamvis solum Hierosolymitanum ex Dei instituto quondam sanctum fuit; cætera verò, extra Dei cultum, qui in iis

peragitur, nihil in ſe ſacri habent: æquè tamen nunc quam olim eidem illi officio, cultui nempe Dei, ut Petrus Martyr docet, dicata ſunt: arbitrio inquam eorum, quibus loci publici eſt poteſtas, cum ſacra gratiarum actione precibuſque, pro conceſſo Dei munere & ſalutari uſu. Cum igitur ubique ſervandum loci decorum recta præcipiat ratio, civilis ſaltem quędam Templi reverentia eſſe debet, non minùs, quam Prætorii eſt ſua. Et ſanè Apoſtolico canoni, ut omnia ordine decenter atque ad ædificationem fiant, repugnare videtur, in eodem Templo, ſtatis velut horis & publicè, brevi temporis ſpatio excipere invicem, & tantum non committi res toto diſtinctas cœlo: ſanctas nimirum & vanas,

Dei cultum ac mera hominum oblectamenta, citra animi culturam aut Reipublicæ emolumentum: ibidem modo Spiritus ſancti interdicto & comminatione ignava prohiberi otia ac inanes ſermones; & mox quaſi campum illis aperiri quendam, fomenta & ſolatia præberi. Utique caveri quidem vitarique, prout debet, ſuperſtitio omnis poteſt; etiamſi contrarii abuſus, ἀσχημοσύνης καὶ ἀταξίας, quicquam non ſuccedat.

Pro Organi verò Muſica ſacris Eccleſiæ cantibus attemperanda, nolo movere Apoſtoli ad Epheſios verba, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες: quaſi declinandæ melius tautologiæ ergo per poſterius intelligenda videatur aliqua inſtrumenti Muſici contrectatio; præſertim cum τὸ ψάλλειν,

& quasi ψαύειν, ut Grammatici volunt, id ipsum propriè notet, & vix à quoquam scriptore, quod sciam, ad illud usque ævum aliter sumptum fuisse videatur. Verùm satis fuerit dixisse, haud quaquam ejusmodi Musicam pro peculiari aliqua censendam cultus divini parte, aut novo Ecclesiæ ritu: sed duntaxat pro adjumento habendam aliquo, ut receptus Ecclesiæ ritus, de cujus observanda constitutione, sive ut Apostolica, sive saltem primi sæculi antiquissima, inter omnes convenit, in Ecclesia decoro suo atque eutaxiâ constet; & quod ore animoque faciendum, certius meliusque à singulis peragatur. Etenim nemo ignorat, normâ quâdam & velut habenâ opus esse, ut populi totius cantus, in

magna

magna præſertim variaque multitudine & difficilioribus odarum formis convenientiſſimè regatur; ne quid ibi turbidum & inæquale emineat, atque adeò abſonum & deforme, à quo ſenſus & ratio, id eſt, totus homo abhorret. Id ipſum & innuiſſe D. Paulus videtur, cum ad Col. 3. 16. inquit, ἐν χάριτι ψάλλοντες, licet hoc etiam referendum ad cantici ipſius ſenſum & verba. Ad eam verò rem non ſemper ſufficere elatiorem præcentoris vocem, in noſtra ſaltem Eccleſia, uſus docet. nec video quare & ipſa artis pręſtantiſſimæ vis, quæ in componendis ad honeſta animis aliàs plurimum poteſt, cummodo adhibita hic locum habere aliquem non poſſit: ita ut alia in aliis ſacris rebus externa media habent ſuum.

Ideoque præclaris Helvetiorum Ecclesiis, quæ ordine, disciplinâ & morum gravitate excellunt, majoris cujusdam efficaciæ Musicam in Psalmodia, ut accepi, adsciscere visum fuit. Tigurina addidit chorum; Basiliensis Organum; quin Bernensi ductiles placuerunt tubæ. Neque contra ejusmodi Musicæ Organicæ usum, cum canentis populi seu Ecclesiæ totius vocibus junctæ, quicquam facere videntur argumenta, quibus instrumenti cujusque cantum ab Ecclesia excludendum contendi solet. Longè enim hinc diversus erat apud populum Judaicum Organorum ille apparatus, quo velut infans elementis mundi involutus, demulcendus esset. illis quippe sacer fuit ipse sonus, & pro ani-

mo tantùm non aures erant: & illâ Levitarum Musicâ haud multo magis juvari videbantur ad verum mysterii, quod subesset, cultum, quam matris psallentis mentem assequi & sequi solet infans.

Neq; vero Judaïzare protinùs dicendus fuerit Christianus, si quod olim fortè ad Judaicã ceremoniam pertinuit, in ritu Christiano commodi alicujus ergò adhibeat juxta proprium suum usum, quem naturæ virtute semper habuit, & quoque nunc habere potest. Ita namque tenendum puto, res omnes in eum à Deo finem institutas, cui natura sua comparatæ sunt, atque conducunt. Paschatis in Ægypto celebrati religio postulabat, ut comederetur lumbis succinctis, cum baculo in manu,

& calceis in pede. Num igitur in Cœnæ Dominicæ ſacramento illicitum fuerit earundem rerum quicquam· uſurpare ad convenientem inibi commoditatem, quam præſtare poſſint? ut quis haud impeditus accedat, infirmior ſe ſuſtentet, pedem à ſoli noxa inoffenſum ſervet? & ſi quæ talia conducant omnibus, quare non omnes faciant, quod ſingulis licet? non audere parta uti libertate, ſi quando expediat aut juvet, non minus ſervitutis pars eſt, quam ejus quod per ſe indifferens ac liberi uſus fuerit, neceſſariam imponi obſervationem. Neque crimini vertendum, quod Organi uſus de quo quæritur, ad Dei cultum & gloriam refertur: cum eo velut ad ultimum finem,

cuncta tendere debeant, & referri. Ne autem illic videatur ulla esse ceremonia, aut ritus sacri religio, quam semper niti oportet fide ac verbo Dei, hoc quidem satis est, in ejusmodi sono nec sanctimoniȩ quicquam, nec peculiarem Dei observantiam collocari; nec symbolicum illi aliquid, aut, quam natura non habeat, tribui virtutem. Neque ea res in se gravior, aut majoris ad scandalum periculi videtur, quam, quod & ipsum Iudaici apparatus fuit, coronaria templi candelabra luminibus impleri, ut in crepera seu dubia luce facilius distinctiusque prælegatur sacrum Dei verbum, aut aliqua Liturgia. Ejusmodi igitur, qualem erudita cum gratia descripsisti, instrumentalis Musicæ usum, non

tantùm, ut adiaphorum quid, Ecclesiæ Christianæ licitum esse arbitror; verum etiam, quod in talibus rebus Apostolus unà requirit, expedire ac prodesse. Nimirum, ut cum majore ordine ac decoro, apud nos saltem, Psalmi atque aliæ sacræ canantur Odæ, &, quoad humanitùs fieri potest, magis efficiantur ἐπῳδαὶ ταῖς ψυχαῖς. Cui quidem rei aptissimum videtur esse Organum, quod absoluto ob præstantiam nomine Organum dici solet? judicio velut Apollinis hîc cujusdam tuo luculenter commendatum. Hoc quippe non modò ceterorum penè omnium facultate pollet; sed etiam gravitate peculiari quâdam & decoro suavitatem modulaminis ita temperare novit, ut levitatem omnem & mollitiem au-
res

res inaniter paſcentem, facillimè excludat. Atque ita dum cœleſtia canentium voces quadam vi ſua ad eurythmian & æqualitatem infle-ctit, cum iis quaſi coaleſcens, animos, uti videtur, magis excitat ad ſtudium cantatæ rei, excitatos in ejus meditatione firmiùs detinet, ejuſdemque amore & deſiderio ac-cenſos quaſi ſurſum rapit. Neque verò, ut opinor, dixerit quiſquam compoſitos ſenſuum & affectuum motus, penetrantes in mentem honeſti ſtudioſam, ipſiſq; cogitationibus utcunque aptatos, cum ubique alibi multum valeant, in ſacris & divinis rebus, nihil prorſus juvare poſſe: cum ipſa Dei gratia non deſtruat naturam, ſed in ordinem reducat perficiatque, & quoque iis rebus, quas homini indidit, ut me-

diis, utatur ad hominis ſalutem. Si-
quis munere præcentoris ita fungi
poſſit, ut Organi illius vicem inſu-
per expleret, an non expetenda vo-
cis ejuſmodi copia, atque aliis om-
nibus præferenda foret? Nunc ve-
rò, cum tale quid haud facilè & ne
quidẽ dari queat, quare, quod pro-
ximum eſt, ad præcentoris vocem
pro complemento non aſſumatur
parabilis admodum ejuſdem Or-
gani concentus, ſonoq; ejus ſonus
omnium non juvetur? Convenien-
tiore hac Muſicæ utriuſque, voca-
lis & organicæ, ſocietate efficitur,
ut argumenta, à ratione ac vi natu-
ræ petita, quibus ſanctiſſimi quiq;
viri vocalem, in ſacris uſurpatam,
cõmendarunt, efficaciæ etiam plus
habeant pro ſententia noſtra; qui-
bus verò Organicã prohibuerunt,
haud-

haudquaquam officere nobis vel adverſari videantur. Graviſſimum fortè fuerit Juſtini Martyris, Patris, omnium qui extant, antiquiſſimi, teſtimonium, quæſt. 107. οὐ τὸ ᾆσαι ἁπλῶς ἐστὶ τοῖς νηπίοις ἁρμόδιον, ἀλλὰ τὸ μετὰ ἀψύχων ὀργάνων ᾆσαι. Sed tum ex ſequentibus ejuſdem verbis, iiſque quę à Te ſcripta, & à me ſuperius repetita fuerunt, interpretatio commoda, & reſponſio ultro ſeſe offert. Nam ſi τὸ μετὰ ὀργάνων ᾆσαι ſit inſtrumentis canere (non verò una cum iis vel ad ea) ſicuti præpoſitio illa ſubinde uſurpatur: haud aliud inde evinci poterit, quàm quod tute aſſertum voluiſti: ſimpliciter dictū cantum, id eſt, vocalē convenire, non verò ſolitarium Organi ab illo ſeparatum. Sin autem altero intelligendum ſenſu, ut nempe organi inanimati

cantum ſimplici, ſive vocis humanæ cantui conjunctum reprehendat, haud ſpectaverit S. Pater ejuſmodi ordinatum, de quo agimus, Organi uſum: ſed quod homines puerili animo ducti inſtrumentorum apparatu inane, inutile & ſuperſtitioſum; vel leve & laſcivum edebant: ſiquidem addit, μετ' ὀρχήσεως ϗ κροτάλων. Id ipſum autem in cantu abſolutè dicto ſive vocali, ſi quando deprehendi contigit, æquè culpatum fuit: nec tamen propterea honeſtior ejus damnatus uſus. Rebus verò illis, ob quas venerandus antiſtes ibidem paulò poſt ſimplicem eundem vocis cantum commendat, non tantùm non incommodat junctus, qualem diximus, Organi concentus: ſed etiam commo-

dum

dum & momentum haud leve afferre poteſt. Vel forſan aliæ rationes fuerunt, à perſonarum, quæ tum in Eccleſia, tum extra eam, eſſent, rerumq; ipſarum & temporum ſtatu ac conditione petitæ, ob quas ejuſmodi Muſicæ uſum tunc quidem Eccleſiæ non conducere judicatum fuerit. Iiſdem verò circumſtantiis in contrarium mutatis, nihil obſtat quò minus eadem prudentia Chriſtiana utendum ſuadere poſſit, quo non utendum ante ſtatuerit. Hoc quippe eorum, quæ media & adiaphora dicuntur, natura poſtulat ratioque dictat. Et ejuſmodi rerum ſeu mutationum exempla in orthodoxis ſuperiorum temporum Eccleſiis haud pauca extiterunt. Ita quoque apud nos aliquando Organi cantum ſu-

perſtitio & abuſus inviſum reddiderunt; feruentior ejus temporis pietas ac zelus, exterioribus humani juris mediis velut ſuperior, iiſdem ferè ſuperſedere gaudebat, ſummâ ubique ſimplicitate contentus; quæ etiam, uti & quietiora omnia, perſecutioni peculiariter conveniebant. Nunc cum pacem Eccleſiæ dederit Deus, perſpecti dudùm atq; exacti abuſus fuerint, quidni honeſtâ libertate ad rerum quarundam uſum ſine periculo uti poſſit? Ingens nunc multitudo, & quidem imperitior quàm ante, confuſioni magis obnoxia, majorem eutaxiæ curam atque operam requirit: animi verò proſperitate ſopiti, ac tardiores facti quocunq; etiam modo excitari & impelli opus habent. Quamobrem mirum

videri minimè debet, qui facilè tunc relictus fuerit Organi usus, nunc sacris mentis exercitiis decorè accommodatum in hac nostra, & vicinarum quarundam urbium Ecclesiis haud difficulter receptum seu admissum fuisse. Optatum quidem effectum & fructum aliquâ saltem hactenus parte ad easdem inde rediisse, extrinsecus quidem in toto corpore, sive concentu ipso, palam animadvertere quivis potest: intrinsecus autem in animo etiam se experiri complures testantur. Nec infirmiorum, qui inter nos plurimi, iique simplices & pii, ullas hactenus intellexi innotuisse querelas, Politico-Ecclesiasticum hoc institutum ipsis scandalo fuisse.

Quapropter cum regum om-

nium Deo gratiſſimus, & qui vero illū́ ſpiritu coluit, omnes Dei creaturas & cuncta humanæ artis Muſica organa cantandis Deo hymnis pſalmiſque ſuis ſubſidio vocarit: equidem laudem & gratiam Magiſtratui deberi puto, ſi quis animo & munificentia faveat eorundē in Eccleſia cantui ritè ordinando & cohoneſtando; quoad in regno Chriſti ſimplicitas & modeſtia permittere, ordo & decorum requirere, omnia denique rerum momenta ſuadere videbuntur. Vbi quidem, ſicuti nullibi non, infirmiorum præſertim conſcientiis cum cura conſulendum: ſed tali quoque, ut, quantum fieri queat, monitione, ſive privatâ ſive publicâ, & doctrinâ aliquâ iiſdem ſuccurratur. quod quidem eſſe prę-

ſtabi-

ſtabilius videtur, ita ſcilicet medicinam fieri, quàm ſequiora de rerum uſu judicia, & quæ inde plerunque naſci ſolet, infirmitatem ſilentio vel aſſenſu foveri. Ubi ſi illâ, quam dixi, ratione eximantur qui leviter ſæpè ſcrupuli hærent, piæ animæ in rectiore judicio ac robore, quod ſemper optandum, proficere fortè haud parum comperientur.

Quoniam autem libertatem veri ſtudioſam à te amari ſcio, non poſſum diſſimulare, quod ex inſigni tractatu tuo in mentem hîc mihi venit, & ad conſenſum me difficiliùs movere poteſt. Namque haud improbabili aut inconcinnâ ratione niti mihi videtur, quod Tibi placere aut probari nequit. Decalogi in Eccleſia cantum intelligo,

quo

quo velut epiphonemate quodam ſacros plerunq; finire actus Eccleſia Gallicana conſuevit. Namque ibi fidelium quiſque verbis Dei ac præceptis affatur animam ſuam, poſtquam præviis verſibus ad attentionem excitavit, eamque monet & docet, atque omnes invicem inter ſeſe; additâ ſub finem precatione & ſubmiſſi animi voto. Neq; illud alienum videtur à plurium Pſalmorum norma ac exemplo, Apoſtoli Pauli monitione ad Col. 3. & Antiquorum inſtituto, qui ſanctiora præcepta etiam carmine repræſentarunt, ut componenti ſe ad eurythmiam animo facilius inſcribi & placere poſſent. Sed qui meliora ſemper doceri exopto, haſce rationes meas & quicquid eſt reliquum ſubjicio viciſſim judicio tuo

ac censuræ. Atq; ita tandem finem facio, & veniam peto, quod positam mihi metam longius transgressus tædio fortè ac molestiâ peccavi in gravissimas tuas pro bono publico occupationes. Et meritò existimaveris haud operæ precium fuisse meæ quoque sententiæ symbolum in aliorum numerum coadoptare, quo recocta hęc in quam oblatas à Te nobis delicias depravasse videri possum, apponeretur crambe. Cum tamen me alterius quoq; officii monueris in gratiam Clarissimi Wendelini, ob ingenii & doctrinæ dotes carissimi omnibus, pauca quædam adjicere liceat; ne utriusque vestrûm desiderio & officio meo diutius desim. Quæ super problemate de accrescente gravium motu ingenio ille & in-

dustriâ

duſtriâ dudum invenit, æternę memoriæ laudem mereri judico. & quoniam cum Galilæi inventis concordantia inſigne veritati teſtimonium perhibent, demonſtrationis ſuæ & plenioris tractatus editionem publicæ expectationi ac ſimul nominis ſui famæ debet. Nec eſt quod Chronologicæ diatribæ impreſſionem diutius remoretur ſpes & opinio, quam de Chronici Samaritani adjumento concepit. Perluſtrare illud quondam me exorſum cum inuſitati characteris tædium, tum aliæ occupationes prope à limine ſuſpenſum ſtiterunt. Nunc firmato animo totum à capite ad calcem evolui. quæ etiam res inter cætera impedimenta effecit, ut tardius perficiam quod dudum præſtandum fuit. Eſt verò

Samaritanorum illud ſcriptum libri Joſuę compendium quoddam, eodẽ etiam nomine inſignitum, & variis gentis traditionibus interpolatum; quas mirum quibuſdam Judæorum magiſtris tanto in precio haberi, ut non vereantur hîc ſummorum hoſtium fidẽ & autoritatẽ ſequi. At toto illo opere ne verbum quidem deprehendere potui de annis Jubilæis; quorũ inibi normam extare amicus ſperavit. De expetitis ab eodem Ecclipſibus pauculas addo melioris notæ, cum diligentia atque induſtria obſervatas: ſuſpectæ fidei, aut potius ἀκριβείας, & aliundè miſſas, utilius retineri ſupprimique arbitror: ne tenebras afferre pro luce, & remoram pro ſubſidio ſolertiſſimi viri laboribus injicere videar, efficiamque

ut

ut longiùs ſe ſubducat nobis quod in conſpectũ prodire tandem ſidus peroptamus. Hæc quidem omnia quantulacunque ſunt, ubi pluribus verbis vix quicquam aut nihil boni collatum novi, æqui bonique conſule, & me, quod unicè expeto, nihilominus amare perge: qui tibi & illuſtri progeniei ac familiæ tuæ, ævi patriæque decori, majorem quam exprimere poſſim amoris affectum, ampliora quam præſtare queam ſtudia officiaque, totum denique animum addixi. Dabam Lugdun. in Bat. v. Sext. cIↄ Iↄ c XLI.

Vir Nobilißime atque Amplißime,

OB diuturnam tuam absentiam Tuæ N^ni coram pro exemplari scripti tui de usu Organorum Musicorum in Templis ad me misso, nondum gratias agere potui. Tametsi diversæ de hoc argumento sint nostrorum Theologorum Orthodoxorum sententiæ, experientia tamen testatur, quod propterea funem acerbæ contentionis alii contra alios in hac Provincia trahere nolint. Hunc eruditum * *

* * *
* *

Bene vale in Domino nostro Iesu Christo. Raptim Leidæ 30. Octobris cIↄ Iↄ c XLI.

T. N. A. *Addictissimus*
Ioh. Polyander à Kerckhoven.

MONSIEVR;

IE *suis tres-marry, que la faveur qu'il vous à pleu me faire de la tres-agreable vostre du 12ᵉ Mars, & du digne Pacquet y adjoinct, m'ayt esté retardée par ce peu de rencontre d'un prompt envoy & par la longeur des chemins, jusques en Septembre dernier que je le receus.* * * * * * * *J'ay veu, & voy avec plaisir, vostre joly & bien agencé Traicté des Orgues, & comme en discourrez tres-doctement & Chrestiennement, avec vn bon zele de les reduire à leur vray usage, qui est, de la gloire de Dieu, & edification de l'Eglise, & non du chatouillement des oreilles, en gentillesses ou*

vanitez Musicales, laissant cela aux plaisirs domestiques. Il est certain que cela modereroit la criaillerie, qui est au chant commun, aussi bien icy, comme vous vous en plaignez pardelà. Et s'il ne tenoit qu'à cela, Geneve s'approcheroit bien tost de Rome, comme vous dites. Noz Professeurs s'accorderont fort bien à ce qu'en proposez, & suis marry qu'ils ne sçavent la langue, pour mieux considerer toutes voz belles conceptions. Je vous baise bienhumblement les mains & demeure

Monsieur

Vostre tres-humble & tres-obligé Serviteur

De Geneve ce 12. Novembre 1641,

J. L. Calandrini.

EXTRACT

Uyt de Resolutien des Kercken-Raeds van 'sGraven-hage, gehouden

Den 20. Decemb. 1641.

ALso eenigen tijd herwaerts in consideratie is gekomen, wat van het Orgel-spelen onder het Psalm-singen inde kercke sy te houden: soo ist dat de Kerckenraed (eenstemmelick haer desen aengaende conformerende met het oordeel ende de uytspraecke des Synodi van Zuyd-Holland 1638. gehouden tot Delff Artic. 50. verklaerende het selve te zijn eene middelmatige

zaecke:

zaecke : te meer dewijle zulx soo
wert gelaten inde vryheid van ye-
der Kerke, dat met eenen wert ge-
statueert, daerinne niets te doen
als tot stichtinge vande selve)
oversulx wel hadde gewenst, dat
een yeder litmaet deser Gemeen-
te, daerinne oock hadde geacquies-
ceert, ofte voor het toekomende
noch acquiesceerde. Ende alhoe-
wel de Kerckenraed niet en mach
nochte oock wil yemants vryheit
prejudicieren om ontrent middel-
matige saecken van het gemeen
gevoelen sedichlijck te dissentie-
ren: Soo en kan evenwel deselve
sonder berispinge niet voor-by-
gaen seker boucxken handelende
van dese materie, geintituleert,
Antidotum, tegen-gift van't ge-
bruyck ofte ongebruyck van't Or-

gel inde Kercken der vereenichde Nederlanden, onlangs uytgegeven door Ian Ianſz Calckman, als waerinne de Kerckenraed voorbygaende de ſaecke ſelfs, ontrent de maniere van dien, verſcheiden poincten cenſurabel heeft gevonden ende by deſen verklaert; als

I. Dat Ian Ianſz. Calckman dit boecxken, handelende van eene Theologiſche materie, heeft uytgegeven, ſonder dat het ſelve, volgens de wel-gefondeerde reſolutie der Synoden, alvooren was geviſiteert.

II. Dat hy fol. 92.93. ende elders niet allenlijck het oordeel des Synodi van Zuyd-Holland 1638. gehouden tot Delft, preſumtueuſelijck condemneert, en hare meyninge ende woorden te verre uyt-

breit: maer oock de particuliere leden van die Eerweerd. Vergaderinghe soo hatelijck scheldet, als de Openbare Bespotters, ende gheslagen Vyanden van de Kercke nauwlicx oyt meerder hebben gedaen. Pag. 96. 114. 134. 178.

III. Dat hy hebbende zijn gevoelen van dese saecke, de Kercken ende Magistraten van seer veele plaetsen, niet alleen in, maer oock buyten dese Provintie (die hebbende de Practijcke van het Orgel boven vermelt, den Heere even-wel oprechtelijck in eenen suyveren Gods-dienst soecken te behagen) soo meesterlijck veroordeelt ende genoeghsaem als Afgoden-dienaers uyt-krijt. P. 13. 14. 20. 21. 27 37. 38. 54. 55. 133. 138.

IV. Dat hy dese materie soo

verhandelt, dat hy daer in geen
P.27.40. 63. 127. 146. kleyne aenleydinghe geeft, tot
eene ſorgelijcke verdeeltheit, eñ
ſchadelijcke ſcheuringhe in de
goede Gemeente: gewach ma-
kende van Gemeente ende Ge-
meente; van Orgeliſten ende
Contra-Orgeliſten, &c.

V. Dat hy in't beſonder voor-
genomen hebbende te weder-
leggen, het Boecxken van den
Ed. Heere van Zuylichem, on-
P.37.40. 43. 63. 66. 70. 84. 85. 111. langs te voren over deſe materie
uyt-gegeven, niet alleenlick des
ſelfs meyninghe in verſcheide
paſſagien, onverſtandelijck miſ-
duyt ende verdraeyt; maer oock
denſelven Heere doorgaens ſeer
P.19.42. 47. 112. 177. 185. 188. 189. 190. bitterlijck tegen alle Chriſtelicke
ende Broederlicke liefde laſtert
ende veroordeelt: ende ſulx niet
alleen-

alleenlick ten aenſien van des
ſelfs uyterlijck leven ende com- P.72.75. 78.91.
portement, maer oock (dat al- 92.94. 109.114.
leen Gode toekomt) ten aenſien 116.119. 143.144.
van deſſelfs herte eñ inwendigẽ 165.175. 191.
Gods-dienſt voor den Heere.

Alle het welcke ende dierge-
lijcke ſaken meer by den Kerc-
ken-raet inde vreeſe des Heeren
zijnde overwogen, al hoewelſe
tegen ſodanige publijcke erger-
niſſen eñ miſlagen ſwaerder ſou-
de konnen procederen: inſiende
evenwel deſſelfs hoogen ouder-
dom eñ andere goede conſide-
ratien, ſoo iſt dat Ian Ianſz. Calc-
man, hier over voor den Kerc-
kenraed hebbende Chriſtelijcke
ſatisfactie ghedaen, met verkla-
ringe eñ onderteeckeninge mitſ-
deſen van te acquieſceren in des

ſelfs uyt-ſprake over ſyn meer-gemelde Boecxken, ende belofte van ſich in toe-komende voorſichtiger te ſullen gedragen, de ſaecke aller wegen inder liefde is ende blijft af-gedaen vergeten ende vergeven.

Ende vvas onderteeckent

Ian Ianſz. Calckman.

Uyt-gegeven voor Copie van woorde tot woorde accorderende mette Principale Acte hier van zijnde, 'twelck wy ondergeſchreven midtsdeſen getuygen,

Samuel Cabeljau, Paſtor Eccl. Hagienſ.

Cornelius Triglandius, Paſtor Eccl. Hag.

Henricus Hondius, Ouderling.

ERRATA

Graviora ſic emendanda.

Pag. 34. lin. 13. *pro* ſub balneo, *leg.* ſubballio. pag. 39. lin. 1. *pro* Nec te, *leg.* Nec à te, &c.

FINIS.

